Oikeusministeriö NEUVOSTORAPORTTI OM2022-00216

ESI Aittoniemi Eeva(OM) 25.07.2022
JjulkinenJULKINEN

Asia
Epävirallinen oikeus- ja sisäministerikokous 11.-12.7.2022; oikeusasiat

Kokous
Epävirallinen oikeus- ja sisäministerikokous 11.07.2022 - 12.07.2022

EU-maiden oikeusministerit keskustelivat esim. iän tai vamman takia haavoittuvassa asemassa olevien aikuisten suojelusta rajat ylittävissä tilanteissa. Esillä myös Ukrainasta pakenevat. Haagin ao. yleissopimuksen ratifiointiin kannustettiin, ja komissio valmistelee asiasta myös 2023 annettavaa EU-(lainsäädäntö)aloitetta.

Keskusteluun digitaalisen viestinnän mahdollisuuksista kansainvälisessä rikosoikeudellisessa yhteistyössä osallistuivat myös Ukrainan, Georgian ja Moldovan oikeusministerit. Rikosoikeudellisen yhteistyön digitalisaatiossa on EU:n sisälläkin vielä paljon tehtävää. Komissiota kuitenkin kannustettiin selvittämään myös mahdollisuuksia ulottaa ratkaisuja myös 3. valtioiden suuntaan.

Työlounaan aiheena oli todisteiden kerääminen Ukrainassa tapahtuvista sotarikoksista ja muista vakavista kansainvälisistä rikoksista. Keskusteluun osallistuivat ICC:n pääsyyttäjä, Eurojustin puheenjohtaja ja Ukrainan oikeusministeri.

1. Haavoittuvassa asemassa olevien aikuisten suojelu rajat ylittävissä tilanteissa

Puheenjohtaja esitteli keskusteluasiakirjan. Venäjän hyökkäyssota Ukrainassa on lisännyt pakolaisten ja kotimaistaan EU:n alueelle siirtyneiden määrää. Haavoittuvassa asemassa olevien tilanteeseen on EU:ssa jo vastattu toimenpiteillä lasten suojelemiseksi. Nyt on tarkasteltava myös sellaisten aikuisten tilannetta, jotka eivät pysty huolehtimaan eduistaan. PJ toivoi ministereiden vastaavan asiakirjassa esitettyihin kysymyksiin:

1. Onko ulkomailta saapuneiden aikuisten suojelua koskevat asiat lisääntyneet tuomioistuimissanne? Onko tämänhetkinen tai edellinen pakolaiskriisi aiheuttanut nousua tapausmäärissä?
2. Katsotteko, että lainsäädäntönne (kansainvälisen yksityisoikeuden säännöt, kahdenväliset sopimukset ja Haagin aikuistensuojelua koskeva sopimus) on riittävä aikuisten suojelun varmistamiseksi tehokkaalla tavalla?
3. Minkä säännösten perusteella määrittelette kansainvälisen toimivallan silloin, kun kysymys on pakolaisina saapuvien aikuisten suojelusta? Onko jäsenvaltiossanne

kokemuksia Haagin aikuistensuojelua koskevan sopimuksen 6 artiklan soveltamisesta?

4. Katsotteko, että EU-valtioiden ulkopuolelta tulevien haavoittuvassa asemassa olevien aikuisten tilanne paranisi, jos kaikki EU-valtiot liittyisivät Haagin sopimukseen?

Komissio toi puheenvuorossaan esiin, että haavoittuvassa asemassa olevien aikuisten määrä lisääntyy väestön ikääntymisen myötä. Myös esimerkiksi mielenterveysongelmat lisääntyvät. YK:n vammaisten henkilöiden oikeuksia koskeva yleissopimus on tärkeä kansainvälinen instrumentti, ja osa eurooppalaisia arvoja. Lisäksi EU:n pakolais- ja turvapaikka-asioita koskeva lainsäädäntö, ja myös väliaikaista suojaa koskeva direktiivi sisältää joitakin erityismääräyksiä haavoittuvassa asemassa olevista. Haagin aikuisten suojelua koskeva sopimus toisi lisäsuojaa, mutta se on voimassa tällä hetkellä vain kymmenen sopimuksen ratifioineen EU:n jäsenvaltion välisissä suhteissa. On tärkeää, että myös muut 17 maata ratifioivat sopimuksen nopeasti. Komissio kiinnitti huomiota siihen että Ukrainasta EU:n alueelle saapuneiden näkökulmasta säännöt jäsenvaltioiden välillä eroavat toisistaan. Tästä seuraa ristiriitaisuuksia ja lisäongelmia jo muutoinkin vaikeassa tilanteessa oleville. Komissio toivoo yhtenäistä EU-tason lähestymistapaa, ja on antamassa aloitteen asiasta ensi vuonna.

EU:n perusoikeusviraston (FRA) puheenvuorossa tuotiin esiin, ettei käytössä ole luotettavia tilastoja siitä, paljonko haavoittuvassa olevia aikuisia Ukrainasta on EU:n alueelle tullut, vaikka joitakin kansalaisjärjestöjen arvioita on esitetty. FRA tulee kuitenkin myöhemmin tänä vuonna julkaisemaan tähän liittyvää raportointia, jota vielä syvennetään vuonna 2023. EU FRA kiinnitti huomiota myös YK:n vammaisten henkilöiden oikeuksia koskevan yleissopimuksen ja Haagin aikuisten suojelua koskevan sopimuksen keskinäiseen suhteeseen ja korosti vammaisjärjestöjen konsultointia näissäkin asioissa.

EP:n JURI-valiokunnan puheenvuorossa muistutettiin EP:n hyväksyneen asiaa koskevia suosituksia jo vuonna 2017. Venäjän aggression takia asia on entistäkin kiireellisempi. On tärkeää, että EU:ssa on yhtenäinen lähestymistapa haavoittuvassa asemassa oleviin. On huolehdittava haavoittuvassa asemassa olevien aikuisten oikeuksista vapaassa liikkuvuudessa, ja myös näiden henkilöiden varojen vapaasta liikkuvuudesta. Yhteistyötä ja tiedonvaihtoa viranomaisten välillä tulisi yksinkertaistaa. Tarvitaan myös rahoitusta tuomareiden, syyttäjien ja muiden oikeusviranomaisten kouluttamiseen.

Asiasta käytiin varsin yksituumainen keskustelu. Keskustelusta kävi ilmi, ettei sota Ukrainassa ainakaan toistaiseksi ole lisännyt haavoittuvassa asemassa oleviin aikuisiin liittyviä tapauksia esim. tuomioistuimissa, vaikka joissakin maissa kasvua on havaittu tai sitä odotetaan. Samalla kuitenkin todettiin, että väestön ikääntyessä näiden henkilöiden määrä tulee joka tapauksessa lisääntymään. Myös kokemukset Haagin sopimuksen 6 artiklasta ovat vähäisiä.

Haagin yleissopimuksen ratifioineet maat – BE, CZ, EE, FI, FR, CY, LV, DE, PT, AT – kannustivat komission tavoin myös muita jäsenvaltioita liittymään sopimukseen. Tämä edistäisi haavoittuvien aikuisten suojelua sekä unionin sisällä että suhteessa kolmansiin maihin. Kaikkien EU-maiden liittyminen vahvistaisi oikeussuojaa, tasaisi lainsäädäntöjen eroa ja harmonisoisi sääntöjä. Kreikka kertoi parlamenttinsa juuri ratifioineen Haagin sopimuksen, ja myös muutamat muut maat ilmoittivat valmistelevansa sopimuksen ratifiointia/pyrkivänsä sopimuksen ratifioimaan. Keskustelussa käytiin läpi Haagin sopimuksen merkitystä sekä kansallisia kansainvälisen yksityisoikeuden sääntöjä ja näiden soveltamista.

Myös Suomi kertoi olevansa Haagin sopimuksen osapuoli, ja totesi tämän antavan hyvät oikeudelliset puitteet haavoittuvassa asemassa olevien aikuisten suojelemiseksi rajat ylittävissä tilanteissa. Vaikka

tapauksia on vähän, jokainen niistä on tärkeä asianosaisille. Haagin sopimus toimii tietysti sitä paremmin, mitä enemmän valtioita siinä on mukana. Siksi on tärkeää, että EU-maita saadaan sopimukseen mukaan lisää. Koska yleissopimus huomioi myös pakolaistilanteen, se, että kaikki EU-maat ratifioisivat sopimuksen parantaisi myös EU:n ulkopuolelta tulevien haavoittuvien aikuisten tilannetta. Sopimuksen mukainen viranomaisyhteistyö on rajat ylittävissä tilanteissa tärkeää.

PJ totesi lyhyessä yhteenvedossaan, että haavoittuvien aikuisten suojelu on tärkeää paitsi EU:n sisällä myös EU:n ulkopuolella. On varauduttava siihen, että Ukrainasta saapuu EU:n alueelle paljon pakolaisia, jotka eivät täysin voi huolehtia itsestään. Haagin yleissopimukselle annettiin keskustelussa laajaa tukea.

2. Sähköisen viestinnän mahdollisuudet kolmansien maiden kanssa tehtävässä rikosoikeudellisessa yhteistyössä

Puheenjohtaja esitteli keskusteluasiakirjan, jossa ministereitä pyydettiin pohtimaan sähköisen viestinnän mahdollisuuksia ja kehittämistoimia 3. maiden kanssa tehtävässä rikosoikeudellisessa yhteistyössä. Keskusteluun osallistuivat myös Ukrainan, Moldovan ja Georgian oikeusministerit.

Komissio alusti keskustelua kertaamalla EU:ssa tapahtunut viime aikaista kehitystä oikeusalan yhteistyön digitalisaation edistämiseksi. Keskeinen perusta tälle on e-CODEX-tietojärjestelmä, ja ensi vaiheessa käyttöön otettava eEDES-sovellut. Vireillä on myös runsaasti lainsäädäntötyötä oikeusalan digitalisaation alalla. Ukrainan sodan myötä entistäkin keskeisemmäksi on noussut nopean tiedonvaihdon merkitys. Komissio noteerasi myös Ukrainan, Moldovan ja Georgian EU-perspektiivin.

EUROJUST korosti toimivaa yhteistyötä kolmansien maiden kanssa. Esimerkiksi todistusaineiston lähettämiseen pelkällä sähköpostilla liittyy riskejä. Eurojustissa on tällä hetkellä 10 EU:n ulkopuolisen maan yhteyssyyttäjät. Tämä ei riitä, vaan tarvitaan kestävä, pitkän aikavälin ratkaisu, jonka etsimisen voi aloittaa tarkastelemalla kolmansien maiden mahdollisuutta osallistua e-Codex-järjestelmään. Myös EU-Lisan puheenvuorossa korostettiin E-Codexin hyödyntämistä jatkokehittelyssä. Esiin tuotiin tarvittavat oikeudelliset puitteet.

EP:n LIBE-valiokunnan puheenjohtaja käytti puheenvuoron, jossa se palautti mieleen käynnissä olevan laajan lainsäädäntötyön digitalisaatioasioissa.

Georgian, Moldovan ja Ukrainan oikeusministerit kertoivat kansainvälistä oikeusapuyhteistyötä koskevasta lainsäädännöstä ja käytännöstä. Yhteistyötä tehdään sekä kahdenvälisten että kansainvälisten sopimusten puitteissa.

EU:n jäsenvaltiot käyttivät kaikki samansuuntaisia puheenvuoroja, jossa kannustettiin jatkamaan oikeusalan digitalisaatiota sekä kansallisesti että EU-tasolla. Keskustelussa tunnistettiin, että kolmansien maiden kanssa tehtävää rikosoikeudellista yhteistyötä ohjaavat kansainväliset sopimukset melko lailla vaikenevat digitaalisuudesta. EU-tasolla ratkaisuna on e-Codex, ja monet nostivat esiin e-Codex-asetuksen resitaalin siitä, että komission tulisi arvioida kolmansien maiden mahdollista pääsyä järjestelmään. Jäsenvaltioiden puheenvuoroissa kuvattiin kansallisia menettelytapoja, ja esiteltiin myös alueellisen yhteistyön ratkaisuja.

Myös Suomi antoi tukensa oikeusalan digitalisaatiotyön jatkamiselle. EU:n sisällä on jo otettu joitakin tärkeitä askelia, kuten e-Codex, ja paljon työtä on vielä edessä. Sitäkin enemmän työtä on tehtävänä yhteistyössä kolmansien maiden kanssa. Suomi nosti esiin myös yhteiset tutkintaryhmät.

Puheenjohtaja veti keskustelun yhteen toteamalla, että on välttämätöntä tarkastella digitaalisen tiedonvaihdon välineitä, koska nykytila ei riitä. Inspiraatiota voidaan etsiä e-Codex-järjestelmästä, jonka laajentamista joidenkin 3.valtioiden käyttöön tulisi harkita.

3. Muut asiat

-Ministereiden työlounaan aiheena oli todisteiden kerääminen ja säilyttäminen Ukrainassa tapahtuvista rikoksista. Keskusteluun osallistuivat myös Ukrainan oikeusministeri, Kansainvälisen rikostuomioistuimen pääsyyttäjä sekä Eurojust.

-Kokouksen viimeinen asiakohta ”Uhrien oikeuksien harmonisointi EU:ssa” jätettiin aikataulujen venyessä käsittelemättä. Jäsenvaltioiden näkemyksiä tullaan pyytämään kirjallisesti.

Suomen edustajat
Oikeusministeri Henriksson ja virkamiesdelegaatio

Asiakirjat
Puheenjohtajan keskusteluasiakirjat asiakohdittain.

Liitteet

Viite

Asiasanat	oikeus- ja sisäasiat
Hoitaa	**OM, SM, UM**
Tiedoksi	EUE, LVM, STM, TEM, TULLI, VM, VNK